

Unha actitude

...hoxenda témo-la lucidez de pertencer a sempre. Guillermo Monroy

Quero lembrar e adicar estas notas sobre Atlántica á memoria de Guillermo Monroy (1954-1982), un dos mellores representantes da última xeración de pintores galegos, e membro fundador de Atlántica. Falar de Monroy é falar da color, da paisaxe, do ritmo e do coñecemento do home o través da paixaxe e da color. E convidado a que se faga unha exposición da súa obra nalgún Museo ou Centro de Arte serio e importante do país. Coñecer a pintura de Monroy sería tamén coñecer a arte contemporánea galega... e coñecernos a nós mesmo sen complexos, como el pintou.

... O Arco tensado onde un extremo está na orixe, no mito e na poética das relacións culturais primitivas, e o outro extremo no futuro como desenlace das nosas tensións, como unha a-estrutura onde a corda está sempre "musicalmente" tensa, nerviosa e preparada. Alí descansa (xira) a Historia do seu "tempo" e o seu "espacio", e o pintor e o escultor (o "artista", o poeta), é o arquero que derruba o "seguro" para reencontrar e atopar o persoas e o propio, inutiliza a linguaxe vulgar (...) e constrúe, como se fose unha catedral, ou unha cidade, a linguaxe do sono, do mito e do desexo...

Estas palabras que escribin no seu día nun artigo sobre Antón Patiño e noutro sobre Antón Lamazares, define o núcleo da inquietude do Grupo Atlántica e mesmo do que foi Rompente, ou cando menos nas súas intencións iniciais...

Poderíamos atrevernos a afirmar que a pintura arrinca formas de silencio alí onde a palabra perde a color.

Galicia non foi unha terra de pintores a pesares de ter unha das paisaxes máis máxicas e pictóricas de Europa, e unha luz que nada ten que envidiar a do Sur de Francia ou a do Mediterráneo. Galicia careceu dunha tradición pictórica ó longo da súa historia, e ben fose por razóns xeográficas, de aillamento político e social, ou por falta de intercambios de técnicas e ideas co resto do mundo, o certo é que, anque existiron pintores como Arturo Souto, Maside, Lugris Seoane, Maruja Mayo, Colmeiro, Granell ou Laxeiro, Galicia non foi fértil en pintura e escultura (a pesares neste caso da tradición de canteiros e da arte popular), e penso que un dos atrancos foi o non adicarse á pintura ó cen por cen cos riscos que iso leva, e coller a arte, así como a poesía e outras manifestacións artísticas, como algo necesario da nosa sociedade. Anque enténdese que se xa era difícil manter esta actitude fóra das fronteiras ibéricas, imaxinemos neste recuncho que é Galicia arredado do mundo, desva-

lorizado, infravalorado, e considerado como un deses lugares ós que se lle podía aplicar aquilo: *De Belén non pode saír nada bo*. Con esta actitude tanto interior como exterior, Galicia vai camiñando, anque máis coma unha alma en pena (estranxeira de si mesma, con medo e loucura) que como un pobo que cre en si mesmo e no que fai, cara facerse un oco e ter unha presteza, non só no mundo político, económico e social, senón tamén na arte e na cultura universais.

É no verán de 1980, en Baiona, cando un grupo de pintores e escultores, prescindindo das datas xeracionais, forman o que foi o Grupo ATLÁNTICA, sen dúbida o movemento máis importante da pintura galega de tódolos tempos. Alí estaban, baixo o título: *Atlántida: últimas tendencias das artes plásticas en Galicia 80*, os pintores Xaime Cabanas, Correa Corredoira, Alberto Datas, M. Facal, Xosé Freixanes, Antón Goñanes, Armando Guerra, Ánxel Huet, Menchu Lamas, Xosé Lodeiro, F. Mantecón, Manuel Moldes, Guillermo Monroy, Antón Patiño, Remundo Patiño, Manuel Ruibal, Antón Lamazares, Vidal Souto, os escultores Ignacio Basallo, Díaz Fuentes, Mon Vasco, Miguel Saco e Silverio Rivas, e os arquitectos Fernando Blanco Guerra e Mª Jesús Blanco Piñeiro co proxecto: *Vivenda unifamiliar en Xinzo de Limia*, Juan Romero e Santiago Seara co proxecto, *Vivendas sociais en Leiro* (Ourense), Celestino García Brafia e Rosario Gutiérrez co proxecto: *Gardería Infantil Municipal no Grove*; F. Javier Peña e J. Luis Saez co proxecto: *Vivenda unifamiliar en Beade* (Vigo), e Felipe Peña, Ignacio Ugalde, Javier Corazón e Carlos Sánchez-Casas co proxecto: *Casa da Cultura de Fonte do Campo* (Fene).

Atlántica expoñía en Madrid en 1981, no Centro Cultural de la Villa de Madrid, xa sen arquitectos. E a súa última exposición como Grupo sería no ano 1983 en Santiago de Compostela, coas incorporacións de Francisco Leiro, Xesús Vázquez e Rafael Baixeras.

Sempre que vexo os campos galegos penso en Van Gogh, Nolde, Kirchner, Moldes, Paul Klee, Chagall, Lamazares..., cando vexo os ceos e o mar galegos penso en Rothko, Turner, Menchu Lamas, Monroy, Jorge Barbi..., cando observo as súas figuras que camiñan, discuten ou aman, penso no románico e nos mestres canteiros, nas máscaras e esculturas africanas e primitivas, en Giacometti, Matisse, De Kooning, Giotto, Carlos Crego, Bacon, Goya, Balkenhol, Gormley, Freixanes, Leiro... Esta visión universal de Galicia débolla non só o coñecemento da arte universal, senón ós artistas que tomaron a arte en serio, como un científico toma a ciencia, ou a vida a natureza. En entre estes artistas atópanse algúns do Grupo Atlántica, aunque ó final uns poucos empezaran a dar mostras de cansaz ante esa esixencia e compromiso que a arte impón para ser, igual que a vida... ou a linguaxe.

A arte consegue ser a cousa, o que non fai a imitación, nin esa visión tan

raquítica en arte de valorar só o que semella a unha imaxe fixa do noso coñecemento. A arte arrinca ó espírito a súa forma invisible, o seu interior, e fainos presenza. A arte, como poesía, sempre van máis aló do que vemos, e así o manifestaron Giotto, Van Gogh, Cennane, Giacometti, Bracussi, Picasso, Bacon, Rothko, ou Velázquez e Rembrandt quen transmiten unha verdade interior tan profunda como a que reclamaba Chagall: *Todo o noso mundo interior é real, poida que máis real que o mundo visible. Cando se lle chama fantasía ou conto a todo aquilo que nos semella ilóxico, só se demostra que non se entendeu a Naruteza*. Verdade que hoxe poucos poñen en dúbida, e que xa Lucrecio afirmaba: *A verdadeira realidade da materia está feita de corpúsculos invisibles*.

A verdadeira realidade é invisible ós ollos do home, e este é un mal que acontece como unha epidemia no mundo de hoxe e o que a arte e a literatura, así como o teatro e a música, teñen que facer fronte, sen quedar nun mero mercantilismo, e cambia-lo espírito da ética ou da estética polo espírito mercantil.

—O esencial é invisible ós ollos, díxolle o zorro ó Principiño, de Saint-Exupéry.

Pero por moito que se repita...

Tamén a evolución biolóxica serve para apoiar o dito (*interior-exterior*), coas ideas do paleontólogo heterodoxo Stephen Jay Gould e a súa teoría, compartida con Niles Eldredge, do *equilibrio puntuado*: as especies están estables perante moitos anos, e en "pouco tempo" desaparecen e son substituídas por outras, tal como sucedeu no Cámbrico, para Gould, os cambios xenéranse desde *dentro*, relegando o de fóra a un papel secundario, como se no Universo houboese un *interior* que fose máis importante que o *exterior*, ou as teorías económicas do economista indio Amartya Sen quen afirma que a felicidade non está tanto no benestar como na liberdade de elección: *hai outras metas ademais do benestar e outros valores ademais das metas*, escribiu, ou o arquitecto Frank Lloyd Wrigth quen afirmou que duraríamos ben pouco sen o principio poético, ou César Portela e Aldo Rossi quen co Museo do Mar, en Vigo, mostraron un exemplo claro da supremacía do *interior* sobre o *exterior*, e fixeron realidade unha das ideas do arquitecto Alvar Aalto: *levar a paisaxe ó interior dos edificios*.

Todas estas visións estaban naquel grupo de pintores que configuraron o núcleo de Atlántica, e que consideraron a arte non só como coñecemento, senón tamén como a manifestación dese interior que "é tan real como o visible" e que determina a forma exterior.

¿Non se dá acaso na experiencia da arte unha pretensión de verdade diferente da da ciencia pero seguramente non subordinada ou inferior a ela?... Por suposto que será unha forma distinta da do coñecemento sensorial que proporciona a ciencia... —escribe Hans-Georg Gadamer en 'Verdade e Método' — ¿Pero non será a pensar de todo coñecemento, isto é mediación de verdade?

A verdade sempre anda polo medio, tanto na arte como na vida, mesmo nas relacións humanas. E arte e poesía son *mediacións de verdade*. Arte e poesía son verdade.

¿Acaso non deixaron atrás na présa por nos facer homes e mulleres constructores do fracaso e rendibles?

Porque nos arrincan a forma (a pel) de achegarnos ás cousas, para empuxarnos en cane viva ó suceso.

É esa visión precisamente a que da unha forma nova ou unha maneira distinta de ver non só a paisaxe galega, senón tamén o seu mundo e a súa sociedade facéndoa universal.

Desde 1980 Galicia pode mirar no espello universal da creación plástica sen medo, sen complexos. Ese é para min un dos valores principais do Grupo Atlántica, pero que abrangue tamén a artistas como Carlos Crego, Jorge Barbi ou Manolo Paz, entre outros.

Lembro cando despois da reunión que tivo Atlántica no mosteiro de Poyo, aproveitando que se celebraba no mosteiro o I Congreso de Escritores en Lingua Galega os días 2, 3 e 4 de maio de 1981, Guillermo Monroy me falou de que eu abandeirase Atlántica, díxenlle que non, comenteime o da Transvanguardia italiana, pero dixin que eu non pretendía ser crítico nin teórico da arte. Pero agora que pasou o tempo, e reflexionando sobre aquela conversa, igual este foi un dos puntos que debilitaron Atlántica, no sentido e non sei por qué, de que sempre se "necesita" un crítico ou un teórico que puxe, defenda e manifeste unha corrente artística, e mesmo literaria, quizais porque o mundo da arte (e da literatura) está demasiado nas mans destes teóricos que non artistas, así como o está nas mans do mercado e da política, o cal leva sen dúbida a mercantilizar excesivamente algo que en principio cae fóra do valor mercantil e dos poderes políticos.

A liberdade e a vida nunca son políticas, anque se apropien delas.

Si, quizais a Monroy, a quen quero lembrar aquí xunto co escultor Mon Vasco, non lle faltaba razón. Pois os críticos que tocaron o tema Atlántica nin creron nel nin souberon facelo, nin lles interesou, perdéndose quizais unha oportunidade histórica para unirse ás correntes artísticas contemporáneas. E como exemplo, a oportunidade perdida no ano 1987 cando a Fundación Gulbenkian de Lisboa fai unha proposta de exposición de Atlántica, e isto convértese nunha exposición moito máis ampla, titulada: *Antropología e memoria: Visão actual da arte galega*, e na que houbo ademais de pintura e escultura, desde Colmeiro, Granell ou Laxeiro ata o grupo Atlántica, tamén arquitectura e fotografía, o que non quer dicir que estas exposicións non se fagan se se fan con criterio e seriedade, senon que quizais non fose o momento para xeneralizar e dispersar e si para concentrar. Alí poida que se perdera unha oportunidade para saltar fóra, pero unha vez máis careceu dun teórico firme e con convicción, e Guillermo tiña razón.

Ninguén nega que o Grupo era demasiado amplo e nunca se pode coller isto como referencia de Atlántica, senón que a referencia debe ser a actitude, a inquietude, o compromiso coa arte, o cambio e a transformación (non todos eran Atlántica, efectivamente, o mesmo que algúns que non estaban podían estar).

Coida que ó non existir un teórico, como quería Monroy, Atlántica comezase a minguar, pero non para desaparecer, senón para semellar nunha escultura de Giacometti e gañar en forza cando nos achegamos a ela (falo sempre dun reducido grupo).

Hoxe é un bo momento para reflexionar sobre o que significou aquilo.

A arte como a poesía, cando asumen a verdade, carecen de tumba: son liberdade.

aLFONSO pEXEGUEIRO